

FERDINAND ČATLOŠ ZA MOBILIZACE V ZÁŘÍ 1938

PAVEL ŠRÁMEK

ŠRÁMEK, P.: Ferdinand Čatloš during the mobilization in September 1938. *Vojenská história*, 1, 14, 2010, pp. 89–93, Bratislava.

The author of the article deals with a very interesting, yet not profoundly investigated period of the life of Ferdinand Čatloš and it is the period of the mobilization of Czechoslovak military forces in September and October 1938 up to his assignment as the Deputy of the Chief Commander in the Slovak autonomy government. There are 2 different approaches in archives according to the author. Firstly, he was supposed to be the Chief Staff Officer of the Frontier region 37, being under the commanding of General Jindřich Jiří Birula- guiding the frontiers from Horný Benešov up to Jablunkovský priesmyk. According to the second approach he had the same post in the 8th Division, being commanded by General Otakar Zahálka, which as a reserve unit was situated near Moravský Beroun.

Military History. Czechoslovakia. Military personalities- Ferdinand Čatloš. The mobilization in September 1938.

K poměrně krátké, nicméně zajímavé a dosud ne zcela objasněné epizodě života Ferdinanda Čatloše, ministra obrany samostatného Slovenského státu v letech 1939 až 1944, patří jeho působení během mobilizace československé branné moci v září a říjnu 1938 do jmenování zástupcem hlavního velitele u slovenské autonomní vlády. V literatuře se lze setkat se dvojitým podáním. Podle prvního byl Čatloš náčelníkem štábu Hraniční oblasti 37, které velel brigádní generál Jindřich Jiří Birula a která bránila státní hranice od Horního Benešova po Jablunkovský průsmyk,¹ podle druhého zastával stejnou funkci u 8. divize, které velel brigádní generál Otakar Zahálka a která byla jako záložní svazek rozmístěna u Moravského Berouna.²

Za těmito protichůdnými údaji je podle všeho skutečnost, že se v archivech nedochovala vojenská kvalifikační listina Ferdinanda Čatloše zachycující průběh jeho služby v československé meziválečné armádě, ani dokumentace Hraniční oblasti 37 a 8. divize z doby mobilizace. Jasně do celé záležitosti nevesly ani jinak podrobné Čatlošovy vzpomínky, neboť když se v nich zmiňuje o 8. divizi, není zcela jasné, zda myslí mírovou 8. divizi, která

1 CHYTKA, S. V. – VALIŠ, Z.: Generál Ferdinand Čatloš. In: *Dějiny a současnost*, roč. 23, 2001, č. 1, s. 27-31, zde s. 30. CHYTKA, S. V.: Ferdinand Čatloš v meziválečném období Československé republiky. In: *Historický časopis*, roč. 51, 2003, č. 1, s. 113-124, zde s. 124.

2 ŠTEFANSKÝ, V.: *Generál Ferdinand Čatloš (biografický náčrt)*. Bratislava : Ministerstvo obrany 1998, s. 30.

se změnila na Hraniční oblast 37, nebo záložní 8. divizi postavenou v průběhu mobilizace. Zmínka o ústupu z hranic by přitom svědčila spíše pro první možnost.³

Při absenci hodnověrných údajů se jako jediná cesta ke zjištění skutečného stavu nabízel poznatek, že při obsazování funkcí za mobilizace v září 1938 bylo snahou, aby velitelské funkce u prvosledových jednotek zastávali ti důstojníci, kteří zde působili v míru a měli nejvíce zkušeností.⁴ Na základě tohoto se zdálo logické, že Ferdinand Čatloš, který jako náčelník štábu mírové 8. divize od září 1936 připravoval obranu severomoravské hranice, zůstal u Hraniční oblasti 37. K tomuto závěru se v minulosti přiklonil i autor tohoto článku.⁵

Objevily se však nové skutečnosti. V pozůstalosti po generálu Otakaru Zahálkovi, kterou má v držení jeho syn Jaromír, se dochovalo několik fotografií zachycujících formování štábu záložní 8. divize v jedné ze škol v Hranicích. Na těchto fotografiích je spolu s generálem Zahálkou a dalšími důstojníky také Ferdinand Čatloš. Syn generála Zahálky dále potvrdil, že o Čatlošově působení ve štábu jeho otce doma několikrát slyšel.⁶ Je tedy zřejmé, že podplukovník generálního štábu Ferdinand Čatloš byl za mobilizace náčelníkem štábu 8. divize a funkci náčelníka štábu Hraniční oblasti 37 zastával podplukovník generálního štábu František Janda působící před mobilizací na Vojenské akademii v Hranicích.

Jak již bylo řečeno, z činnosti záložní 8. divize se žádné dokumenty nedochovaly. Přesto lze z jiných dokumentů, především velitelství nadřízené II. armády, alespoň zhruba zrekonstruovat její historii na konci září a počátku října 1938, kdy u ní sloužil Ferdinand Čatloš.

8. divize (krycí název Mánes) se vytvářela jako nově postavený svazek po vyhlášení mobilizace 23. září. Skládala se z velitelství (postaveno velitelstvím mírové 8. divize v Hranicích), z pěších pluků 58 (postaven mírovým pěším plukem 8 v Místku), 65 (postaven mírovým pěším plukem 15 v Novém Jičíně) a 90 (postaven mírovým pěším plukem 40 ve Valašském Meziříčí), z dělostřeleckého pluku 8 (postaven mírovým dělostřeleckým plukem 8 ve Frenštátě pod Radhoštěm), z telegrafního praporu 8 (postaven mírovým telegrafním praporem 6 v Lipníku nad Bečvou), z ženijní roty 8 (postavena ženijním plukem 2 v Kroměříži) a dalších útvarů.⁷

V době konání Mnichovské konference byla 8. divize již z velké části soustředěna na sever od Olomouce v prostoru Moravský Beroun – Bílčice – Valšov, kde podléhala přímo velitelství II. armády. Velitelství divize spolu s telegrafním praporem 8 sídlilo v Moravském Berouně, pěší pluky 90 a 65 byly vysunuty na sever skoro až k Bruntálu a Hornímu Benešovu, za nimi se nacházely pěší pluk 58, dělostřelecký pluk 8 a ženijní rota 8.⁸ Na místo dosud nedorazily některé týlové útvary, například nákladní autokolona 308, kterou se kvůli nedostatku nákladních vozidel nepodařilo postavit.

Přesný početní stav 8. divize není znám, ale stejně jako většina záložních divizí vytvořených za mobilizace měla nižší stavy způsobené především nenastoupením záložníků německé národnosti. Naplněnost pěších praporů se počátkem října pohybovala u pěšího plu-

3 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (dále jen VÚA-VHA Praha), f. Slovenská armáda, šk. 16, inv. č. 20/5, vzpomínky Ferdinanda Čatloše.

4 Náčelníky štábů hraničních oblastí se tak stali náčelníci štábů mírových divizí, z nichž se příslušné hraniční oblasti vytvářely.

5 MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.: Personální průvodce mobilizované čs. branné moci v době vyvrcholení mnichovské krize. Ústřední orgány vojenské správy a vyšší velitelství. In: *Historie a vojenství*, roč. 46, 1997, č. 5, s. 94-130.

6 Za velkou ochotu při poskytnutí kopií fotografií i dalších informací panu Jaromíru Zahálkovi velmi děkuji.

7 VÚA-VHA Praha, f. Hlavní štáb, šk. 239, sign. 32 22/2 15, válečné složení II. armády.

8 Tamtéž, f. Velitelství útvarů za branné pohotovosti státu, Palacký, šk. 5, inv. č. 211, situační hlášení z 30. 9. 1938.

ku 58 od 56 do 79 procent, u pěšího pluku 90 od 68 do 73 procent, u pěšího pluku 65 to bylo kolem 80 procent.⁹ O něco lépe na tom byl dělostřelecký pluk 8, jehož baterie dosáhly téměř plného stavu, spolehlivost německých záložníků však byla problematická. Dne 30. září 1938 dokonce jeden z nich u 5. baterie zavraždil vojáka, který se dozvěděl o jeho úmyslu dezertovat do Německa.¹⁰

V případě války by 8. divizi čekal nelehký úkol bránit v případě prolomení linie opevněného postupu německé armády na směr Bruntál – Šternberk – Olomouc, kde se dal čekat jeden z jejich hlavních úderů. Navíc by zřejmě musela čelit vojenské novince, a to leteckému výsadbku nepříteli za linií opevnění u Bruntálu.¹¹ Velitel divize generál Zahálka a jeho štáb v čele s podplukovníkem Čatlošem tak měli do značné míry ve svých rukou osud obrany severní Moravy.

Krátce po přijetí Mnichovské dohody byl 8. divizi odebrán pěší pluk 65 a přesunut na Těšínsko, kde byl podřízen Hraniční oblasti 37. Oslabená divize pak dostala 5. října rozkaz, aby se o dva dny později posunula jihovýchodním směrem do prostoru Město Libavá – Budišov – Vítkov – Potštát tak, aby mohla zasáhnout na východ nebo na sever.¹² V této době už nepodléhala velitelství II. armády, ale přešla pod velitelství Hraničního pásma XIII.

Dne 6. října ale přišel zcela nový rozkaz nařizující 8. divizi okamžitý přesun do prostoru Přerov – Chropyně – Troubky – Hulín, přičemž velitelství mělo být v Přerově.¹³ Pěší pluk 65 zůstal i nadále podřízen Hraniční oblasti 37, s níž se přesunul na Valašsko. Po zaujetí nového prostoru se divize zapojila do ochrany prozatímní státní hranice. Úkol však neplnila dlouho, protože od poloviny října se začaly její jednotlivé útvary přesunovat do demobilizačních stanic, kde byly rozpuštěny. V poslední říjnové dekádě přestala 8. divize existovat.

To už u ní podplukovník Ferdinand Čatloš ale nebyl. Na základě rozhodnutí Hlavního štábu československé armády z 10. října 1938 byl totiž jmenován zástupcem hlavního velitele u slovenské autonomní vlády a 18. října se v Bratislavě představil Jozefu Tisovi.¹⁴ Začala zcela nová etapa jeho života.

9 Tamtéž, Hlavní štáb, šk. 239, sign. 32 22/2 15, válečné složení II. armády.

10 PLACHÝ, J.: *Nástin personálních ztrát československé armády v době od 21. května 1938 do 31. března 1939*. Praha : Ministerstvo obrany 2009, s. 24.

11 SVOBODA, T.: Mýtus jménem „Operace Bruntál“. Rukopis z knihy „Souboj bez vítěze – německé přípravy na dobývání čs. lehkého opevnění v roce 1938“ připravované do tisku.

12 VÚA-VHA Praha, f. Velitelství útvarů za branné pohotovosti státu, Palacký, šk. 5, inv. č. 211, rozkaz k přesunu z 5. 10. 1938.

13 Tamtéž, f. Velitelství útvarů za branné pohotovosti státu, Palacký, šk. 5, inv. č. 211, rozkaz k přesunu z 6. 10. 1938.

14 VÚA-VHA Praha, f. Hlavní štáb, šk. 295, sign. 46 2/3 87, přidělení F. Čatloše. V dokumentu je Čatloš uveden jako náčelník štábu Hraniční oblasti 37, kam byl také dokument odeslán.

Ferdinand Čatloš (stojící) s generálem Otakarem Zahálkou v učebně rodinné školy v Hranicích (foto archiv Jaromír Zahálka)

Příslušníci velitelství 8. záložní divize, sedící třetí zprava Ferdinand Čatloš (foto archiv Jaromír Zahálka)

Ferdinand Čatloš (vpravo) s generálem Otakarem Zahálkou na nádvoří rodinné školy v Hranicích (foto archiv Jaromír Zahálka)